

Олег В. Федірець<sup>1</sup>, Ірина А. Гнатенко<sup>2</sup>,  
Дмитро В. Опалат<sup>3</sup>, Дмитро В. Аболмасов<sup>4</sup>

## УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

*Актуальність дослідження управління соціально-економічним розвитком інноваційно орієнтованих підприємств агропродовольчої сфери обумовлена зростанням значення інновацій для підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств в умовах глобальних змін. Впровадження новітніх технологій у виробництво та обробку агропродовольчої продукції дозволяє задовольнити зростаючий попит на високоякісні та екологічно чисті продукти, а також адаптуватися до вимог сталого розвитку. Підприємства, що використовують інновації, можуть не лише досягати фінансових цілей, а й забезпечувати соціальну відповідальність, що особливо важливо в умовах нестабільності та посилення глобальних викликів. У цьому контексті дослідження управління соціально-економічним розвитком сприяє формуванню стратегії сталого розвитку агропродовольчої сфери, що має значний потенціал для покращення добробуту місцевих громад і захисту довкілля.*

*Ключові слова:* управління, соціально-економічний розвиток, інновації, підприємства, агропродовольча сфера.

*Рис. 3. Табл. 2. Літ. 11.*

*DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-278-258-268*

Oleg Fedirets, Iryna Hnatenko, Dmitry Opalat, Dmytro Abolmasov

## MANAGEMENT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF INNOVATIVELY ORIENTED AGRO-FOOD ENTERPRISES

*The relevance of the study of the management of socio-economic development of innovatively oriented enterprises in the agro-food sector is due to the growing importance of innovations for increasing the efficiency and competitiveness of enterprises in the conditions of global changes. The introduction of the latest technologies in the production and processing of agro-food products allows us to meet the growing demand for high-quality and environmentally friendly products, as well as to adapt to the requirements of sustainable development. Enterprises that use innovation can not only achieve financial goals, but also ensure social responsibility, which is especially important in conditions of instability and increasing global challenges. In this context, the study of the management of socio-economic development contributes to the formation of a strategy for the sustainable development of the agri-food sector, which has significant potential for improving the well-being of local communities and protecting the environment.*

*Keywords:* management, socio-economic development, innovations, enterprises, agro-food sector.

*Peer-reviewed, approved and placed: 12.08.2024.*

**Постановка проблеми.** Актуальність дослідження управління соціально-економічним розвитком інноваційно орієнтованих підприємств агропродовольчої сфери обумовлена зростанням значення інновацій для

<sup>1</sup> Poltava State Agrarian University. Ukraine.

<sup>2</sup> Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine. Ukraine.

<sup>3</sup> National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Ukraine.

<sup>4</sup> Student, Poltava State Agrarian University. Ukraine.

підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств в умовах глобальних змін. Впровадження новітніх технологій у виробництво та обробку агропродовольчої продукції дозволяє задовольнити зростаючий попит на високоякісні та екологічно чисті продукти, а також адаптуватися до вимог сталого розвитку. Підприємства, що використовують інновації, можуть не лише досягати фінансових цілей, а й забезпечувати соціальну відповідальність, що особливо важливо в умовах нестабільності та посилення глобальних викликів. У цьому контексті дослідження управління соціально-економічним розвитком сприяє формуванню стратегії сталого розвитку агропродовольчої сфери, що має значний потенціал для покращення добробуту місцевих громад і захисту довкілля.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Надання клієнто-орієнтованих послуг у нестабільному і непередбаченому оточенні І. Ансофф [3] назвав турбулентністю зовнішнього середовища. За оцінками дослідників [3-6] державні організації рідше домагаються успіху, якщо вони працюють в зовнішньому середовищі з низьким рівнем економічного різноманіття (різноманіття ресурсів), складному (з погляду значного різноманіття стейкхолдерів) та динамічному, турбулентному (особливо, якщо зміни непередбачувані).

Організації, які функціонують у середовищі з різноманітними доступними ресурсами, у середовищі простому і передбачуваному, частіше за все, показують вищі результати. Зазначені чинники, на наш погляд, формують такі характеристики (показники) зовнішнього середовища (табл. 1).

*Таблиця 1. Характеристики (показники) зовнішнього середовища [6]*

| Підходи М.Х. Мескона, М. Альберта, Ф. Хедоурі       | Підходи А. Бойна, К. Дж. Мейєра        | Підходи І.Б. Запужляк        |
|-----------------------------------------------------|----------------------------------------|------------------------------|
| 1. Взаємозалежність чинників зовнішнього середовища | 1. Різноманіття зовнішнього середовища | 1. Складність                |
| 2. Складність зовнішнього середовища                | 2. Складність зовнішнього середовища   | 2. Взаємозалежність факторів |
| 3. Рухомість зовнішнього середовища                 | 3. Динамізм зовнішнього середовища     | 3. Мінливість                |
| 4. Невизначеність зовнішнього середовища            |                                        | 4. Невизначеність            |

Варто зазначити, що представники усіх чотирьох методичних підходів одностайно прийняли таку характеристику (показники) як складність зовнішнього середовища. Рухомість (мінливість, динамізм) та невизначеність вважаються важливими характеристиками представниками трьох підходів.

**Мета дослідження** полягає в управлінні соціально-економічним розвитком інноваційно орієнтованих підприємств агропродовольчої сфери.

**Основні результати дослідження.** Розглядаючи зовнішнє середовище як систему, варто погодитися, що важливим є взаємозалежність чинників зовнішнього середовища та їх неоднозначність. З огляду на зазначене

доцільно виділити такі основні параметри зовнішнього середовища агропродовольчої сфери (табл. 2).

**Таблиця 2. Основні параметри зовнішнього середовища агропродовольчої сфери**

| Параметри                               | Сутність поняття, джерело                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. Рухомість                            | Швидкість, з якою відбуваються зміни в оточенні організації                                                                                                                                                                                                                                                |
| 2. Взаємозалежність факторів середовища | Зміна одного фактора спричиняє зміни інших                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| 3. Складність                           | Характеризує кількість змінних середовища та їх взаємозв'язок: чим більша кількість змінних і вища їх залежність, тим складніше зовнішнє середовище організації                                                                                                                                            |
| 4. Невизначеність                       | Сприйнята оцінка інформації, визначеності причинно-наслідкових відносин і часового відрізка певної зворотної реакції. Відповідно цьому рівень невизначеності зовнішнього середовища прямо залежить від таких її параметрів, як: нестабільність, незнання змінних, кількості змінних та їх взаємозалежності |
|                                         | Різниця між кількістю інформації, необхідної для виконання завдання, та кількістю інформації, що є на даний час в організації. Очевидно, рівень невизначеності можна зменшити за рахунок одержання додаткової інформації                                                                                   |
| 5. Неоднозначність                      | Ступінь значення основних змінних середовища, оцінки їх важливості та виражається у неясності, наявності багаточисельних і суперечливих інтерпретацій організаційної ситуації                                                                                                                              |

Щодо безпосередньо агропродовольчої сфери, то на її соціально-економічний розвиток вагомий вплив має весь комплекс природних чинників, де ключову роль відіграють земельні ресурси (земля), що має ряд особливостей, в першу чергу що стосується регіональних відмінностей стосовно рівня родючості ґрунту, їх якості і наявності у них поживних речовин. Все це суттєво впливає на структуру посівних площ сільськогосподарських культур, їх продуктивність, економічні показники господарювання. Крім того сільськогосподарські угіддя відрізняються не лише якістю, а ще й рельєфом місцевості та конфігурацією земельних ділянок, їх меліоративним станом, обсягами тепла, світла та рівнем забезпечення вологою.

Ряд дослідників визначає наступні чинники економічного розвитку сільського господарства в складі агропродовольчої сфери: території, які виступають правом власності; наявність родючих ґрунтів; забезпеченість сировиною та виробничими ресурсами; наявністю ділянок для розміщення виробничої забудови; можливості для проживання [1].

Земля, яка виступає провідним чинником соціально-економічного розвитку, також впливає на специфіку формування та руху основних і оборотних коштів. Її якість (рівень родючості) в різних регіонах впливає на обсяги та структура потреб у мінеральних добривах, стимуляторах росту та інших хімічних та біологічних препаратах.

Відповідно природні чинники (крім землі до них також відносимо і клімат та забезпеченість достатнім рівнем вологи) визначають підходи до формування системи землеробства та спеціалізацію господарських суб'єктів, тому, що вирощування окремих видів сільськогосподарських культур здійснюється в чітко визначених межах (ареалах). Забезпеченість природними ресурсами має значний вплив на рівень продуктивності й ефективності праці.

Як було відмічено вище, достатньо тривалий період часу головними чинниками економічного розвитку виступали праця та капітал. Саме завдяки їх взаємодії та ефективному використанні зазвичай відбувається зростання продуктивності праці, а його головною передумовою є визначений темп збільшення суспільного капіталу. Збільшення обсягів капіталовкладень має бути таким, щоб завдяки мультиплікатору він викликав попит, який би забезпечив використання постійно зростаючого виробничого потенціалу суспільства, а відтак гарантував рівновагу між сукупними капіталом і пропозицією.

Водночас зростання продуктивності праці та виробництва залежить від підвищення кваліфікації праці, покращення капітальних ресурсів, удосконалення організації виробництва та систем управління тощо.

Відзначається тісний взаємозв'язок науково-технічного прогресу та капіталу. Якщо процес винаходів є достатньо капіталомістким, то ця ситуація пов'язана з нижчими темпами зростання, на відміну від нейтрального характеру технічного прогресу. За умови, коли частина доступних заощаджень використовується для фінансування більш капіталомістких методів виробництва, тоді не так багато заощаджень залишиться для фінансування швидкого зростання як такого [7].

Збільшення кількості населення, в тому числі трудових ресурсів, є також стимулюючим чинником економічного розвитку. Проте ефект від зростання чисельності населення в першу чергу залежить від можливостей економічної системи створювати нові робочі місця, на яких би працювали додаткові працівники, та тісно пов'язане з темпами накопичення капіталу та розвитком підприємницької ініціативи. Разом з тим зауважимо, що більший виробничий ефект дають інвестиції в людський капітал, які забезпечують підвищення якості робочої сили, на відміну від збільшення кількості працівників. Також слід враховувати сезонність сільськогосподарського виробництва, що викликає сезонне вивільнення робочої сили із сільського господарства, як складового елементу агропродовольчої сфери в інші галузі, наприклад, в будівництво, у підприємства, які здійснюють переробку сільськогосподарської продукції, відбувається розвиток підсобних господарств. Також слід враховувати додаткові ресурси, що дає можливість залучати до процесу сільськогосподарського виробництва, особливо в літні місяці, студентів та школярів. Аналіз статистичних даних свідчить про те, що в останні роки чисельність активного сільського населення України знаходиться в межах 5,5-6,5 млн осіб, тому її динаміка не може істотно вплинути на соціально-економічний розвиток як держави в цілому, так і аграрної сфери зокрема. Разом з тим, зауважимо, що порівнюючи із європейськими країнами частка зайнятих у сільському господарстві в Україні є найвищою (15,7% у 2016 році та

14,4 % у 2020 році). Середній показник по країнах ЄС коливається в межах — від 2 до 5%, в той же час світовий показник складає 26,5 % при збереженні загальної тенденції до зниження зайнятих в сільському господарстві) [6].

Сезонність трудових ресурсів агропродовольчої сфери формує ще одну їх особливість — високий рівень мобільності. Адже у зв'язку з використанням специфічних технологій, які передбачають послідовне виконання різного спектру операцій (оранка, сівба, просапка, підживлення та обробка гербіцидами і пестицидами, збір урожаю), виникає необхідність у підготовці фахівців широкого профілю діяльності.

Відповідно до теорії ринкової економіки, чинники економічного зростання і розвитку — це ресурси, здатні збільшити національний дохід і внутрішній валовий продукт.

У наукових джерелах існує значне різноманіття стосовно трактування дефініцій «ресурси» та «чинники виробництва», тому визначають дані категорії, зазначаючи, що для зручності виробничі ресурси зазвичай поділяють на три основні категорії, які йменують чинниками виробництва: основні вкладення праці, капіталу та природних ресурсів, що використовують при виробництві товарів і послуг. В зарубіжній економічній науці, як правило, виділяють три класичних ресурси виробництва: працю, землю й капітал. Однак вони вважають, що тільки частина виробничих ресурсів, яка використовується в межах виробничого циклу, в певному часовому проміжку може вважатися як фактори виробництва [9].

Можна вести мову про два чинники виробництва — людину та природу. Втім, як вважає дослідниця, таке визначення було б занадто узагальненим. тому зазвичай в економічній науці виділяють чотири чинники виробництва: працю, капітал, землю, підприємництво. Розглядаючи ресурсне забезпечення як складову системи внутрішньогосподарських механізмів, сюди окрім землі, матеріальних ресурсів, фінансів, інформації включає ще й підприємницький талант (хист) керівника. З одного боку, на думку дослідника, підприємницький талант керівника можна розуміти як ресурс, що відповідає чиннику виробництва «підприємництво»; з іншого боку — може виникнути питання про взаємозв'язок праці та підприємницького таланту, їх кореляцію [2].

Ресурси, що використовуються в агропродовольчому секторі економіки, на наш погляд, варто класифікувати таким чином: просторові (земельні угіддя), матеріальні, людські (людський капітал), енергетичні, фінансові, інформаційні та часові (ресурси часу).

Сировина та матеріали, що виробляються промисловістю для агропродовольчої сфери, слід розділити на дві категорії: загальні (ресурси загального призначення) та спеціалізовані ресурси.

У ринкових умовах, що характеризуються конкуренцією, загальні ресурси зазвичай реалізуються в різних галузях (в тому числі для збільшення рівня реалізаційних цін). Спеціалізовані ресурси реалізуються лише в агропродовольчій сфері. Відповідно на рівень цін загальних ресурсів значний вплив мають інші (несільськогосподарські) споживачі.

Окрім вищезазначених праці, землі та капіталу у сучасних умовах до них відносять підприємницьку здібність та науково-технічний прогрес. Їх можна

вважати економічними ресурсами, проте, у зв'язку із тим, що при дослідженні економічного зростання вони є тим підґрунтям, від якого залежить соціально-економічний розвиток, а відтак вони є важливими чинниками економічного росту. В даному контексті також потрібно враховувати такий чинник «знання», який у більшості науковців розглядається спільно із технологією, наукою, інформацією [8].

Саме науково-технічний прогрес сприяє появі нових більш ефективних способів виробництва продукції. Можна виділити три ключові напрямки прогресу: капіталоємний, трудоємний та нейтральний. Перших два дозволяють збільшити виробництво при стабільних затратах одного з чинників (праці чи капіталу). Третій спостерігається тоді, коли зростання виробництва досягається при тих же обсягах і структурі затрат.

Технічний розвиток економіки не може відбуватися по-іншому, ніж шляхом послідовної зміни технологічних укладів, що є сукупністю технологічно зв'язаних виробництв і в своєму розвитку опираються на виробничий потенціал, який формується на попередньому етапі технічно-економічного розвитку [10].

Виробничі технології, що застосовуються в агропродовольчій сфері мають свої специфічні особливості, адже вплив такого чинника як погодні умови (опаді, температура) вимагають коригування строків і темпів виконання сільськогосподарських робіт. У роки, коли є достатня кількість вологи змінюються норми внесення мінеральних добрив, залежно від погодних умов використовують різні режими збирання врожаю. Окрім того, залежно від якості землі у регіонах з різними кліматичними умовами, також вносять відповідні корективи у використання відповідних технологій. Також до уваги потрібно брати той факт, що понад 50 % сільськогосподарської продукції має здатність до швидкого псування, що вимагає додаткових затрат пов'язаних із її зберіганням та переробкою, крім того слід враховувати значно коротші строки її реалізації [11].

Науково-технічний прогрес є рушійною силою економічного розвитку й охоплює явища, що зумовлюють удосконалення процесу виробництва. Він включає модернізацію технологій, нові форми та методи управління, організацію виробництва. Науково-технічний прогрес забезпечує можливості для створення нових комбінацій існуючих ресурси, що дозволяє наростити обсяги виробництва продукції, при цьому існує висока ймовірність виникнення нових галузей (як це було, наприклад, із органічним землеробством). Також під його впливом відбуваються кардинальні зрушення у системі господарювання, яке переходить на якісно новий рівень розвитку.

Як соціально-економічний розвиток в цілому, так і економічне зростання зокрема, як складова, зазнають впливу взаємодіючих економічних та неекономічних чинників (рис. 1).

Технічний прогрес водночас є ще й рушієм економічного зростання, який включає в себе не лише нові методи, а й нові форми організації та управління виробництвом.

Власне інновації є нововведеннями в галузі, технології, організації праці або управління, які базуються на досягненнях науки та передового досвіду. А

це, насамперед, нові знання, які уможливають по- новому комбінувати наявні ресурси з метою збільшення обсягів виробництва продукції, підвищення продуктивності, ефективності виробничої системи та якості продукції.

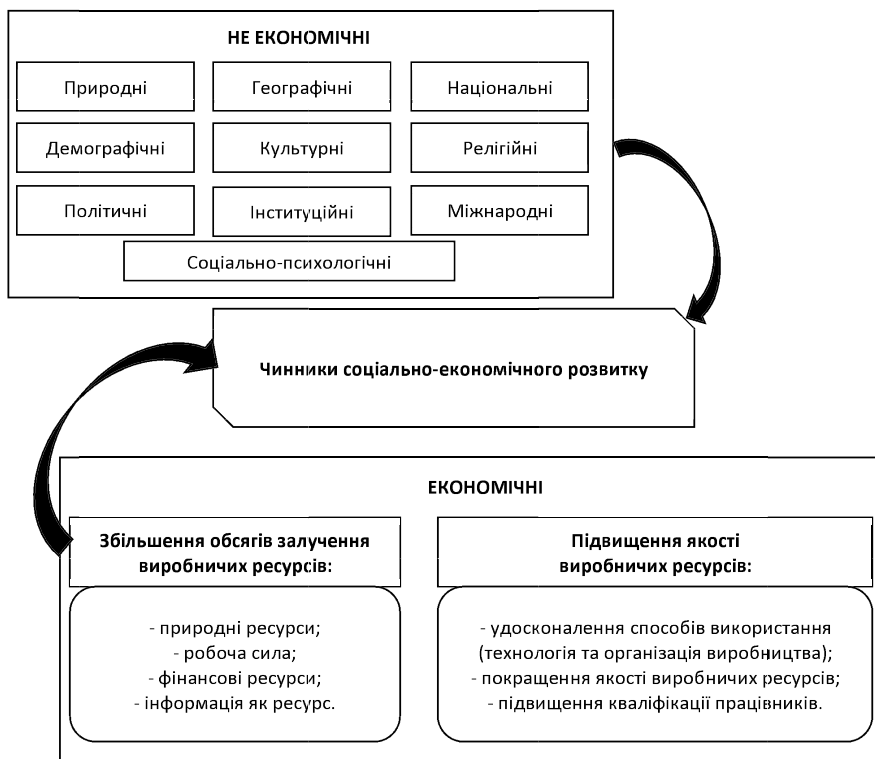


Рис. 1. Чинники соціально-економічного розвитку за економічною складовою

Окрім того, варто враховувати особливості законодавчої бази, податкової системи, рівень макроекономічної стабільності, рівень розвитку банківської системи, еластичність ринку праці та політику доходів. У другу групу чинників включаємо стан внутрішньої інфраструктури, територіальну організацію аграрного виробництва у досліджуваному регіоні, наявний потенціал ресурсів, що є в наявності, організаційно-господарські форми сільськогосподарських підприємств, організацію виробництва та управління, культурні та релігійні традиції, співвідношення між формами власності на засоби виробництва тощо.

Більш детально досліджуючи регіональні особливості соціально-економічного розвитку агропродовольчої сфери доцільно крім основних особливу увагу звернути на додаткові чинники, які також мають суттєвий вплив на діяльність суб'єктів господарювання:

- стан внутрішнього середовища: природно-ресурсний і кадровий потенціал регіону, структура регіонального ринку, стратегія розвитку регіону, регіональний бюджет;



- зовнішнє середовище: регіони-конкуренти, транспортні підприємства, зовнішні споживачі та постачальники ресурсів, діяльність фінансових установ, економічні, демографічні, політико-правові, науково-технічні, природно-екологічні чинники.

У сучасних умовах трансформації світової економіки виникає нагальна потреба систематизувати чинники, які стають основою та головною рушійною силою соціально-економічного розвитку агропродовольчої сфери. Базуючись на наведених вище ознаках можемо визначити їх основні групи: економічні, ресурсні, інноваційно-технологічні, політичні, організаційно-управлінські, правові, соціально-психологічні (рис. 2).

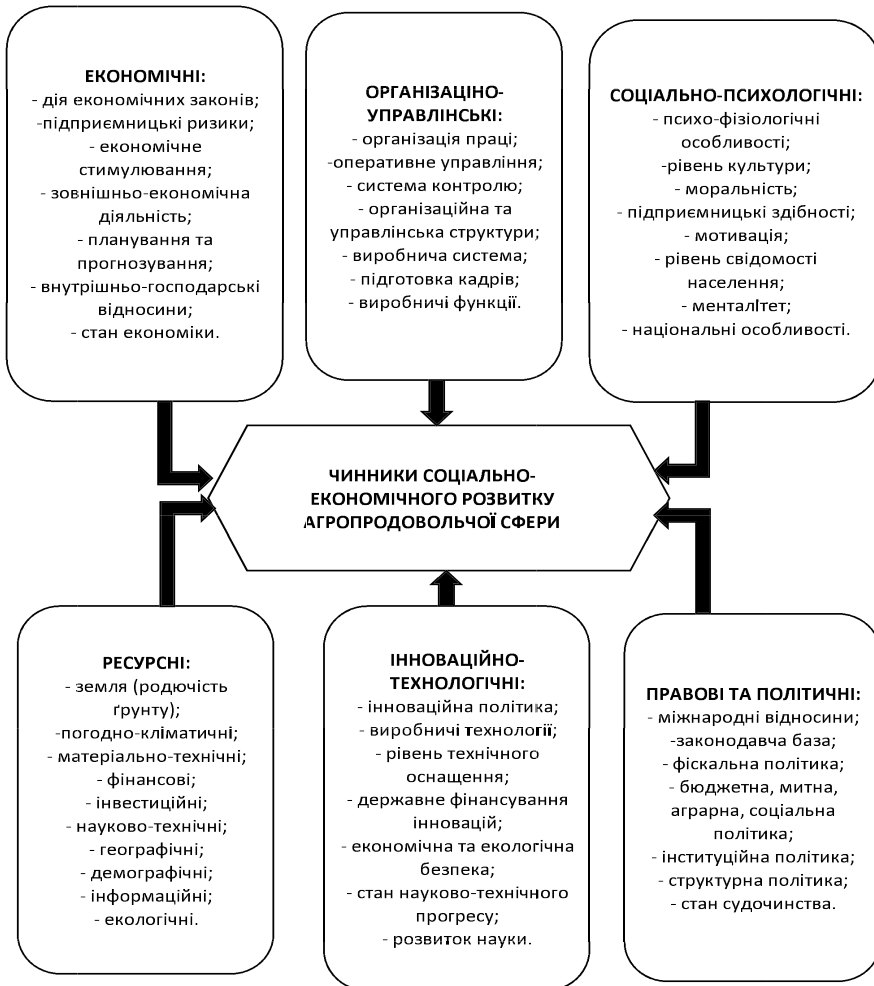


Рис. 2. Система чинників соціально-економічного розвитку агропродовольчої сфери



Стан ресурсних чинників має прямий вплив на соціально-економічний розвиток агропродовольчої сфери шляхом раціонального використання землі (удосконалення систем обробітку ґрунту та структури посівних площ, впровадження нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур тощо); фінансове забезпечення та залучення інвестицій; наявний стан та забезпечення зростання рівня матеріально-технічного забезпечення; поліпшення використання трудового та кадрового потенціалу; застосування наукових підходів стосовно розвитку та розміщення сільськогосподарського виробництва. Економічні чинники, від яких залежить економічний розвиток і які зазнають мінімального впливу зі сторони людської економічної діяльності, впливають через: механізм прогнозування та планування, економічні відносини і господарювання, внутрігосподарські відносини, економічне стимулювання виробництва та праці, кооперацію та інтеграцію виробництва. Також сюди ж доцільно віднести інвестиції, темпи інфляції, податки, рівень зайнятості населення, платоспроможність, динаміку коливання платоспроможності попиту на продукцію та послуги.

Організаційно-управлінські чинники разом з економічними впливають через організаційно-виробничу структуру всіх рівнів, визначення функцій органів управління; організацію праці на підприємствах та оперативне управління й контроль, підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів.

Політико-правові чинники визначають основні напрями розвитку як національної економіки в цілому, так і галузі або регіону зокрема. Вони впливають через формування сучасної політики з системою заходів із розвитку галузі; законодавчу базу, яка враховує всі аспекти ринкового господарювання в умовах світової глобалізації; зовнішньоекономічні відносини тощо.

Соціально-психологічні чинники свій вплив здійснюють через формування ментальності нації, рівень моральності, психо-фізіологічні особливості, рівень свідомості населення та підприємницькі здібності тощо.

Інноваційно-технологічні чинники впливають через рівень розвитку науки, екологічну безпеку, технології виробництва, систему інновацій.

Усі виокремлені чинники взаємопов'язані через інвестиції, технології виробництва та можуть бути передумовами виникнення нових чинників і мають визначний вплив на економічний розвиток аграрної сфери національної економіки.

Різномірне сприйняття соціально-економічного розвитку відображає його використання від макрорівня (держава, сфера, регіон, галузь) до мікрорівня — суб'єкт господарювання, підприємство (організація), і аж до рівня окремої. Перелік трактування даного терміну пропонують обмежити трьома підходами [5]: ресурсним, факторним та інтегральним (ресурсно-факторним). Ряд інших науковців використовують розширений до п'яти перелік підходів, обґрунтовуючи також системний та індикативно-результуючий [8], ми вважаємо за доцільне, додати компетентністний підхід в межах розгляду категорії «соціально-економічний розвиток».

Під сутнісною характеристикою ресурсного підходу в процесі обґрунтування соціально-економічного розвитку розуміється як процес, який лежить в основі забезпечення необхідними ресурсами виробництва та управління. У відповідності із факторним підходом соціально-економічний розвиток визначається як

систему чинників та умов які сприяють досягненню цілей. В основі інтегрального (інтеграційного, атрибутивно-синтезуючого) підходу лежать здатності та можливості вирішувати встановлені завдання та цілі [9]. Також при цьому передбачається всебічна характеристику всіх складових та об'єднання в спільний інтегральний показник [2]. В межах системного підходу передбачається розгляд соціально-економічного розвитку як відкритої підсистеми

В основі індикативно-результуючого підходу лежить застосування одного чи кількох індикативних показників, які характеризують соціально-економічний розвиток у вигляді конкретної величини. Компетентністний підходу розглядає як сукупність елементів та набір компетентностей, які визначають можливості соціально-економічного розвитку [4]. Також слід відмітити, що сутнісне трактування компетентності та компетенції має певні відмінності – («компетентність» виступає ширшим поняттям, ніж «компетенція» так як її формування відбувається завдяки інтеграції визначених компетенцій [7]), відповідно слід застосовувати термін «компетентність» як більш глибоку категорію.

Узагальнене уявлення сутнісного розуміння зазначених підходів візуалізовано нами на рис. 3.

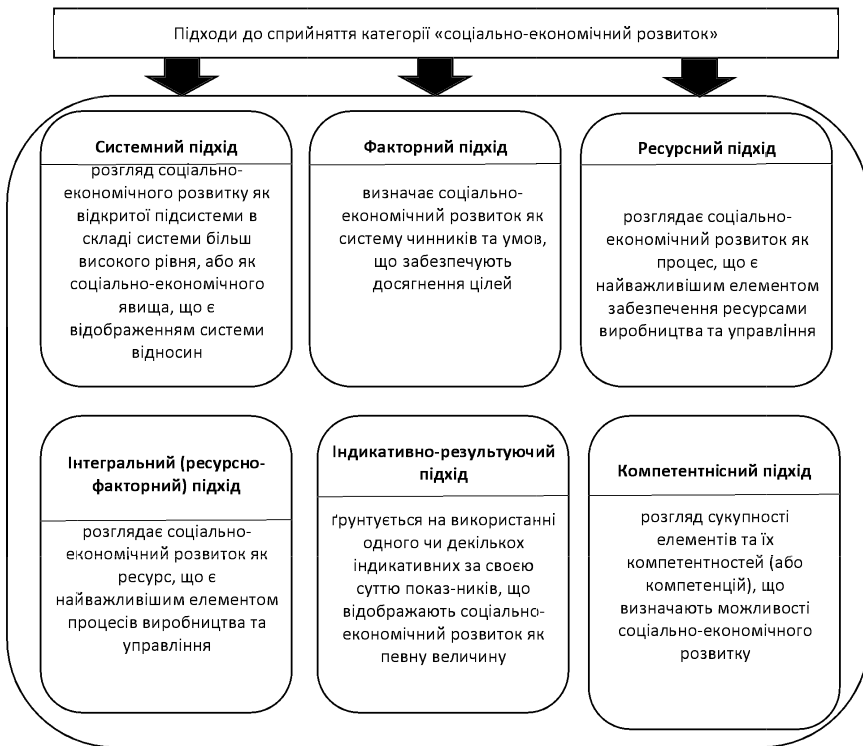


Рис. 3. Підходи до сутнісного розуміння категорії «соціально-економічний розвиток»

В межах інтегрального підходу для оцінки зовнішнього середовища агропродовольчої сфери, на наш погляд, доцільно використовувати метод координат, що достатньо широко застосовується в економічних дослідженнях [2]. Метод координат здійснює ідею координатизації шляхом введення координат на площині чи в просторі. Формування інтегрального показника оцінки зовнішнього середовища агропродовольчої сфери, на наш погляд, варто здійснювати з урахуванням коефіцієнта вагомості окремих показників середовища

**Висновки.** Таким чином, можна сформулювати наступні висновки: варто розглядати зовнішнє середовище агропродовольчої сфери в контексті наявних функціональних видів зовнішнього середовища (ресурсного, технологічного, економічного, соціального, державного, правового, політичного чи політико-правового, культурного чи соціально-культурного, економічного, міжнародного, географічного); види зовнішнього середовища можуть бути класифіковані за такими ознаками: рівень впливу середовища на організацію; структура зовнішнього середовища; рівень зовнішнього середовища; структура зовнішнього маркетингового середовища; головними параметрами зовнішнього середовища агропродовольчої сфери є: складність, невизначеність, неоднозначність, рухомість, взаємозалежність факторів середовища; для інтегральної оцінки зовнішнього середовища агропродовольчої сфери слід використовувати метод координат. Формування інтегрального показника оцінки зовнішнього середовища агропродовольчої сфери варто здійснювати з урахуванням коефіцієнта вагомості окремих показників: рівня складності зовнішнього середовища агропродовольчої сфери; рівня невизначеності зовнішнього середовища агропродовольчої сфери; рівня неоднозначності зовнішнього середовища агропродовольчої сфери; рівня рухомості зовнішнього середовища агропродовольчої сфери; рівня взаємозалежності факторів зовнішнього середовища агропродовольчої сфери. Вагомість зазначених показників варто оцінювати за допомогою методу експертних оцінок.

1. Аграрний і сільський розвиток для зростання та оновлення української економіки: наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Бородіної О.М., д-ра екон. наук Шубравської О.В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. Київ, 2018. С. 117–121.

2. Перебийніс В.І., Федірець О.В. Використання теорії масового обслуговування для моделювання. Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 16–17 листопада 2017 року). Полтава: ПУЕТ, 2018. С. 140–143.

3. Політика сільського розвитку на базі громад: наук. доп. / за ред. чл.-кор., д.е.н. О.М. Бородіної; чл.-кор., д.е.н. І.В. Прокопи; д.е.н. О.Л. Попової; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2015. 70 с.

4. Рогоза М.Є., Вергал К.Ю. Вибір ефективної стратегії інноваційного розвитку засобами теорії графів. Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Випуск 235: В 4 т. III. Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. 272 с.

5. Смолінський В. Моделювання інноваційного розвитку аграрних підприємств. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК. 2014. № 21(1). С. 332–337.

6. Федірець О.В. Розвиток агропродовольчої сфери як соціально-економічної системи: теорія, методологія, практика. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством. Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, 2021. 448 с.